

‘Niet groeien, maar bloeien.’ Het begin van een paradigmaverschuiving

INTERVIEW MET KATE RAWORTH

Als we de economie eens niet zouden opvatten als een abstract concept dat de maatschappij in één beweging vormgeeft, maar gescheiden is van de levende planeet die we allemaal ons thuis noemen? Als de Europese Unie zich eens zou focussen op het vervullen van de behoeften van mensen zonder de planetaire grenzen te overschrijden? Wat dan? De *Green European Journal* sprak met Kate Raworth, auteur van *Doughnut Economics (Donuteconomie)*, over welvaart voorbij de groei.

Hoe zou u welvaart definiëren?

Toen Tim Jackson *Prosperity Without Growth* schreef, wees hij erop dat ‘*prosperity*’ komt van *prospero* of ‘datgene waarop we hopen’. Iedereen zal een andere interpretatie hebben van hoe welvaart eruit ziet in hun leven. Maar waar we volgens mij collectief naar kunnen streven, is het creëren van de voorwaarden voor welvaart. Voor mij is dat het doel van de donut.

De donut beoogt een wereld waarin iedereen de middelen heeft om in zijn essentiële behoeften te voorzien en we dat doen binnen de grenzen van deze levende planeet. Welvaart ontstaat als elke persoon de middelen heeft om een waardig leven te leiden binnen een sterke gemeenschap en vol kansen, terwijl we de integriteit en het delicate evenwicht van deze levende planeet behouden. Dat is voor mij de echt 21ste-eeuwse visie voor welvaart waar we naar zouden moeten streven.

Ondermijnt het streven van Europa naar economische groei de voorwaarden voor welvaart?

Wacht even ... De landen binnen de Europese Unie behoren tot de rijkste landen ooit. Ze hebben meer rijkdom en middelen dan om het even welke menselijke samenleving voor ons ooit heeft gehad. Elk van ze heeft ongeveer dertig keer meer inkomen per persoon dan bijvoorbeeld Malawi, Tanzania of Mozambique.

Ik daag iedereen uit om mensen in landen met extreem lage inkomens die getroffen worden door de klimaatcrisis onder ogen te komen en hun te vertellen dat wij, de hoge-inkomenlanden in Europa, enkel kunnen voldoen aan de behoeften van onze eigen mensen als we onze grondstofverslindende

Toen ik in de jaren '10 *Doughnut Economics* schreef, hoorde ik hoe politici over groei spraken. Vooral in Europa kwalificeerden ze dat met veel bijvoeglijke naamwoorden: 'We willen goede, groene, schone, veerkrachtige, sterke, duurzame, rechtvaardige, eerlijke, slimme groei.' Al deze bijvoeglijke naamwoorden laten zien dat we streven naar iets meer dan louter groei. Donald Trump nam al die bijvoeglijke naamwoorden weg en bracht alles terug tot een roep om groei. Het debat is hetzelfde in het Verenigd Koninkrijk vandaag. Het is alsof hoe ongrijpbaarder groei lijkt, hoe obsessiever politici het nastreven.

Wanneer regeringen groei als doel op zich nastreven, nemen ze wanhopige en schadelijke maatregelen om dit te laten slagen. Ze jagen op goedkope energie en blijven vergunningen afgeven voor fossiele brandstoffen en mijnen openen. Ze zeggen dat ze administratieve lasten wegnemen in naam van bedrijfsinnovatie, maar uiteindelijk ondermijnen ze de wetgeving die de rechten van werknemers, gemeenschappen en de gezondheid van een levende wereld beschermen. Ze dereguleren de

financiële wereld en ontketenen speculatieve bubbels. En ze privatiseren openbare diensten en veranderen publieke rijkdom in private winst.

Daarom is het zo belangrijk om ons af te vragen waar we voorstander van zijn. De donuteconomie stelt een positief kader voor: voorzien in de behoeften van alle mensen en dat doen binnen de grenzen van de levende planeet. Het is een allesoverheersende visie om van een degeneratieve economie, die de levende wereld onderuit haalt, over te gaan naar een regeneratieve economie. Om van een verdeelde economie, die waarde in de handen van enkelen legt, naar een gedeelde economie te gaan, die de waarde en kansen veel eerlijker deelt met iedereen die ze mee creëert, en dat blijkt de hele samenleving te zijn. Europa heeft de kans om hierin leiderschap op te nemen en te laten zien hoe dit eruit ziet.

Het smerige geheim achter de groei van de afgelopen honderd jaar was een overvloed aan goedkope energie.

economieën *nóg* groter maken. Vertel dat aan iemand die tot zijn middel in overstromingswater staat of naar verdroogde gewassen kijkt. Het is een kortzichtige visie op transformatie, we moeten hier meer verbeelding in brengen.

Het smerige geheim achter de groei van de afgelopen honderd jaar was een overvloed aan goedkope energie. Kool, olie en gas maakten het ons mogelijk om zoveel van de grondstoffen op aarde te delven, te verhitten, te bewerken, te transporteren en te consumeren, en het morgen allemaal opnieuw te doen. Dat moet nu stoppen. De tragedie van het heden is dat we nu weten dat de uitstoot van die fossiele energie het levensweb afbreekt waarvan we allemaal afhankelijk zijn. We moeten dus naar een heel andere wereld waarin we veel meer respect hebben voor energie en materiaalgebruik.

Groei heeft altijd deel uitgemaakt van het Europese verhaal, zelfs Europa als vredesproject was gebonden aan economische groei. Kunnen we niet vermijden het kind met het badwater weg te gooien door te gaan voor groene groei?

Het klinkt zo goed. Wie is er niet voor groene groei? Mensen hebben het in hun functietitel of in de naam van hun afdeling, maar het is niet bewezen. Sommige Europese landen hebben stijgingen van het BBP losgekoppeld van hun koolstofuitstoot, zelfs gemeten op basis van consumptie. Deze ont koppeling wordt nu gevierd als groene groei, alsof het nieuwe paradigma er is en we ons in een nieuwe wereld bevinden. Maar het komt nog niet in de buurt van wat nodig is. Het tempo waarin deze landen hun koolstofuitstoot verminderen is 1 tot 2 procent per jaar. De klimaatwetenschap zegt ons dat we reducties nodig hebben van 8 tot 10 procent per jaar om de opwarming van de aarde onder de 1,5 graden te houden.

Als ik dit aan mensen uitleg, zeg ik dat we moeten rennen, als we de laatste trein naar huis willen halen. Niet alleen rennen, maar sprinten voor ons leven. Als je langzaam gaat joggen, dan mis je de trein. Die trein is de stabiliteit van het klimaat, dat al onze levens onherroepelijk zal ondermijnen in de toekomst. Er zal geen groei zijn op een oververhitte planeet.

Koolstofemissies zijn slechts de helft van het verhaal als het gaat om groene groei. De andere helft is de materiële voetafdruk: stikstofgebruik, landgebruik, watergebruik en mineralen en zeldzame aardmetalen. Als je kijkt naar gegevens over materialen en BBP, is er geen sprake van dezelfde ont koppeling.

“

Maar waarom jagen we arbeidsproductiviteit na als de schaarse factor in de wereld niet arbeid is? De schaarse factoren in de wereld zijn materialen en energie

Dus laten we heel nuchter zijn over de omvang van de uitdaging en niet verstrikt raken in de droom van groene groei. Sommige mensen zeggen dat het te vroeg is om groene groei uit te sluiten. Ik zou het tegenovergestelde zeggen. Het is te laat om er onze hoop op te vestigen. Wij weten wat er opzijgeduwd zal worden als het erop aankomt te kiezen tussen groen en groei: het zal de stabiliteit van het klimaat en het levensweb zijn.

Elke natie in de wereld maakt nu deze nooit eerder ondernomen reis. Europese landen hebben enkele van de grootste vorderingen in de wereld geboekt als het gaat om het voorzien in de behoeften van mensen, ook al is er nog steeds veel armoede. Maar hun ecologische *overshoot* is enorm en ze moeten hun economieën volledig heroriënteren. Er bestaan geen geavanceerde landen. Omdat geen enkel land momenteel in de behoeften van alle mensen voorziet binnen de grenzen van de levende planeet. Costa Rica bevindt er zich dichterbij dan gelijk welk ander land. Ik geloof ten stelligste dat de Europese Unie de achtergrond en de ambitie heeft om te laten zien hoe de intense omvang van de economie gedecarboniseerd en gedematerialiseerd kan worden.

Wat zijn de belangrijkste *lock-ins* die we moeten openbreken om onze afhankelijkheid van groei te doorbreken?

Dankzij de goedkope energie die eeuwenlang is gebruikt, werd groei een norm. Het is alsof we constant op een stijgende roltrap zaten. We maakten van die verwachting een vast onderdeel van het ontwerp van instellingen. We hebben sociale, financiële en politieke instellingen ontworpen die afhankelijk zijn geworden van eindeloze groei.

Dan zijn er de financiële *lock-ins* van groei, namelijk de commerciële banken die geld creëren als rentedragende schuld en de bedrijven met een fiduciaire plicht om het rendement voor de aandeelhouders te maximaliseren. Je spreekt

met CEO's die zeggen, 'we willen ons bedrijf veel duurzamer en regeneratiever maken en leefbare lonen betalen aan onze toeleveringsketens, maar elk kwartaal hebben we de Heilige Drievuldigheid van groeiende markten, groeiende winst en groeiend marktaandeel.' Daarom moeten we het grondmodel van het bedrijfsleven veranderen.

Onze bedrijven streven altijd arbeidsproductiviteit na in hun poging om meer te maken met minder mensen. Wanneer je arbeidsproductiviteit najaagt, betekent het, tenzij de economie groeit, dat de werkloosheid stijgt. Groei wordt gebruikt om die extra arbeidskrachten op te nemen. Maar waarom jagen we arbeidsproductiviteit na als de schaarse factor in de wereld niet arbeid is? De schaarse factoren in de wereld zijn materialen en energie, dus we moeten verschuiven van arbeidsproductiviteit naar grondstofproductiviteit. Met de juiste stimulansen, belastingen en regelgeving zal dit jobs creëren en mensen weer binnenhalen.

Er zijn ook sociale en politieke redenen om groei na te streven. De taart groter maken is altijd gebruikt als een excuus om kwesties als verdeling, grote ongelijkheid en rijkdomaccumulatie niet onder ogen te zien. Wie profiteert ervan? Wiens groei is dit? Bezitters van rijkdom veroveren de politiek en gebruiken hun geld om te lobbyen en ervoor te zorgen dat wie er ook in de regering zit, mee garandeert dat zij groei kunnen blijven oogsten uit het systeem.

De geopolitieke binding met groei is natuurlijk ook heel reëel, vooral nu. Geen enkele politicus wil zijn plaats op de G20-familiefoto verliezen. Tijdens de Koude Oorlog was er competitie tussen de Verenigde Staten en de USSR om te zien wiens economie meer kon produceren. Er is internationale druk op regeringen om te blijven groeien en hun vrienden of rivalen bij te houden.

Ik heb het nog niet eens gehad over de manier waarop we onze pensioenen financieren, door nu geld in een fonds te stoppen en te hopen dat de pot veel groter wordt. Er is iets heel onnatuurlijks aan ons pensioenstelsel. Een eekhoorn begraaft geen noten in de herfst met de verwachting dat er in de lente tien procent meer noten te vinden zijn. Het komt allemaal neer op geld en de verwachting

van eindeloos rendement. Het is ontworpen op een manier die ingaat tegen de rest van wat we tegenkomen in de levende wereld.

De donut is een cirkelvormig beeld, maar wij denken aan de economie als een lijn op een grafiek. Moeten we economie herdenken?

300 procent! Het belangrijkste aangrijpingspunt voor transformatie zit in ons hoofd.

De eerste en meest radicale daad is de economie binnen in de levende wereld te tekenen. Als je een professor economie vraagt om de economie te tekenen, krijg je waarschijnlijk een kringloop tussen huishoudens en bedrijven, met lussen doorheen de overheid, handel en financiën. Al die stromen zweven gewoon op een witte achtergrond. Er is geen leefwereld, geen zorgarbeid en geen gemeengoed. De economie is geabstraheerd van de rest van de levende wereld.

Herman Daly, een van de grondleggers van de ecologische economie, deed de eerste stap door de economie te tekenen als een deelverzameling van de levende wereld. Als je een tekening maakt van de economie, trek er dan een cirkel omheen en label het als de biosfeer. Alles wat in de economie komt — energie en materie — en alles wat eruit komt — afval, vervuiling en warmte — moet verenigbaar zijn met de omstandigheden die bevorderlijk zijn voor het leven op deze planeet. Economie moet beginnen met ecologie en de belangrijkste cycli van de planeet: de koolstofcyclus, de watercyclus, de voedingsstoffencycli, en alle planetaire grenzen die we niet mogen overschrijden.

Ten tweede, de 20ste-eeuwse economie begint met de markt, met vraag en aanbod, en dus zijn prijzen de metriek om alles te berekenen. Alsof alles te koop is, want *geld* betekent *prijs* betekent *markt* betekent *verkoop*. We moeten van de enkelvoudige metriek van geld naar een controlepaneel van sociale en natuurlijke maatstaven. Laten we het leven meten, in zijn eigen termen. Meet de levensverwachting, de leerprestaties, het zelf gerapporteerde welzijn, om de kracht van een gemeenschap te meten. Laten we de kwaliteit van huisvesting en de toegang tot essentiële diensten in het leven van mensen meten, de stabiliteit van

het klimaat en de gezondheid van onze bodem en onze oceanen. Laten we de integriteit en staat meten van de ecosystemen waar het leven van afhangt. We kunnen dit doen. We hebben de gegevens.

Ten derde, de vorm van vooruitgang is geen exponentiële curve die door het plafond gaat. Er is niks logisch aan iets dat eeuwig wil groeien. We moeten daarvan afstappen en leven binnen grenzen, evenwichtig tussen het sociale fundament en het ecologische plafond. Ik geloof echt dat grenzen je creativiteit ontketen. Laten we onszelf duidelijke ecologische grenzen stellen. Laten we de mensenrechten respecteren en de creativiteit de vrije loop laten om te zien hoe we onze grondstoffen kunnen gebruiken. Hoe zorgen we ervoor dat alle instrumenten in het economisch model ontworpen worden om te voldoen aan de behoeften van alle mensen binnen de grenzen van de planeet? We zien vooruitgang dan als bloeien in evenwicht en niet als eindeloze groei.

Tenslotte onze analyse-instrumenten. De gangbare economie leert ons een vorm van vergelijkende statistiek. Het was John Maynard Keynes die zei dat economen ons te weinig vertellen als ze ons alleen maar kunnen vertellen dat eens de storm voorbij is, de zee weer vlak is. Ik wil juist alles weten over de storm. Vergelijkende statistieken zijn nuttig voor geleidelijke marginale analyse in rustige tijden. Dat is niet het tijdperk waarin wij leven. We leven op de rand van gevaren, een tijdperk van kantelpunten en grote overgangen. We moeten de instrumenten van het systeemdenken gebruiken en erkennen dat er versterkende en balancerende terugkoppelingen zijn. Systeemdenken stelt ons in staat de uitdaging van de polycrisis aan te gaan in plaats van te proberen de crises één voor één te bestrijden. We moeten afstappen van het idee dat we de economie kunnen controleren en we moeten in de plaats zorgzame toezichters worden van het dynamische systeem.

Hoe veranderen we de wereld dan? En wat is de rol van Europa in die verandering?

Hier liggen echte kansen. We moeten bijvoorbeeld veel meer circulair gebruik maken van materialen, we moeten van de *take-make-use-lose-economy*

naar een regeneratieve economie waar materialen steeds opnieuw worden gebruikt. Hoe groot moet dat ecosysteem van gebruik en hergebruik zijn? In welke omgeving verwachten we dat materialen worden hergebruikt, opgeknapt, herwerkt, gerecycleerd en gedeeld? Dit is waar Europa zoveel potentieel heeft. Europa is een haast unieke plek om dat te demonstreren en het mogelijk te maken voor de rest van de wereld.

Meer dan zeventig steden, lokale overheden en regio's over de hele wereld houden zich nu bezig met de donut-economie. Steden als Amsterdam, Brussel, Barcelona en Kopenhagen hebben het concept van de donut en het idee van bloeien als doel genomen. Zij lopen voor op de nationale staten. Zij weten dat de transformatie nodig is en dat de donut een instrument is om ons daarbij te helpen.

We moeten deze lokale ambities in verband brengen met onze mondiale verantwoordelijkheden en erkennen dat elke plaats onvermijdelijk verbonden is met de rest van de wereld door ons gebruik van materialen, onze wereldwijde toeleveringsketens en onze relatie met mensen die op de vlucht zijn voor conflicten en ecologische afbraak. Europa kan een manier zijn om dit lokale streven te combineren met onze mondiale verantwoordelijkheden. Het kan laten zien dat het niet alleen mogelijk en noodzakelijk is, maar ook transformerend. Het opent nieuwe industrieën en mogelijkheden, en creëert nieuwe banen die betekenisvol zijn en een doel hebben in het leven van mensen. Er zijn overal pioniers, van lokale gemeenschappen tot de top van instellingen. In het afgelopen decennium hoor ik steeds meer over goed leven binnen de planetaire grenzen, ook van de Europese instellingen. 'Grenzen' is een transformerend woord, omdat het ons vertelt dat iemand die economie in zijn hoofd heeft getekend als onderdeel van de biosfeer. Dat is het begin van een paradigmaverschuiving. Het is de 21ste-eeuwse visie op welvaart, niet groeien maar bloeien.

Dit gesprek maakt deel uit van een interviewreeks onder leiding van de *Green European Journal* en *EU Observer* als mediapartners van de conferentie *Beyond Growth 2023* van het Europees Parlement. Het maakt deel uit van het cahier *Imagining Europe Beyond Growth* dat Denktank Oikos realiseerde samen met de Green European Foundation en het European Environmental Bureau, naar aanleiding van de *Beyond Growth Conference 2023*.

Vertaling uit het Engels: Lara Ferrante.

KATE RAWORTH distantieert zich als econome van de klassieke economie en richt zich op het geschikt maken van economie voor de 21ste eeuwse realiteiten. Ze is de bedenker van de donut van sociale en planetaire grenzen, en mede-oprichter van het *Doughnut Economics Action Lab*. Haar internationaal best verkochte boek *Donuteconomie: In zeven stappen naar een economie voor de 21e eeuw* is vertaald in meer dan 20 talen.